

Ur *Internationalen* nr 5-7/1974

Pekka Haapakoski

Finska klasskriget 1918

Nationella frågan leder till revolutionär explosion

Den finska revolutionen 1918 var framför allt en del av det mäktiga revolutionära uppsving som det första imperialistiska världskriget förorsakade runt Europa och den kan anses vara en direkt produkt av den ryska revolutionen. Liksom andra revolutionära resningar utanför själva Ryssland drunknade den till sist under kontrarevolutionens blodvåg.

Detta nederlag var dock inte bara ett resultat av den tillfälligt ytterst ogynnsamma kombinationen av kraftförhållanden (speciellt internationellt), utan också till stor del resultatet av ytterst allvarliga brister i den subjektiva faktorn — arbetarklassens ledarskap. I detta avseende kan man finna egendomliga paralleller med historiska exempel betydligt närmare vår egen tid — t ex Chile. Denna parallell leder till viktiga slutsatser om revolutioners och reformismens allmänna drag i helt olika länder och tidsperioder. Men innan vi tar upp dem, låt oss först se på den finska revolutionens huvuddrag.

En mycket viktig del av den kombination av faktorer som ledde till explosionen 1917-18 var den nationella frågan i Finland. Landet hade ända från början av 1800-talet varit en högst autonom del av det tsaristiska Ryssland, men under Nikolaj II:s tid började tsarväldet mera och mer medvetet undergräva denna autonomi och slutligen russifiera hela landet genom att integrera det såväl politiskt, ekonomiskt som kulturellt till moderlandet

Då det inte gick att förverkliga denna politik utan att importera hela det tsaristiska polisväldet till Finland, mötte denna politik hårt motstånd, speciellt från det socialdemokratiska arbetarpartiets (SDP) sida, som i denna integreringspolitik såg ett direkt hot mot arbetarnas klassintressen och de mycket snäva friheter som de hade lyckats vinna under autonomi.

Borgarklassen splittras

Där hade SDP helt rätt, för tsarens polisapparat och byråkratin var tusen gånger effektivare förtryckare än det ännu svaga och vapenlösa finska borgerskapet. Denna "nationella borgarklass" hade naturligtvis inget emot att repressionen mot arbetarklassen ökade, men när tsarväldet mer och mer medvetet började undergräva dess "kulturella autonomi" och i sista hand också dess egna ekonomiska intressen, splittrades bourgeoisien i flera olika fraktioner, av vilka en stod för "eftergiftspolitik", en för "passivt motstånd" och ännu en för "aktivt motstånd", på konspiratorisk och terroristisk basis.

Men så länge som tsarväldet var stabilt och starkt, stödde en klar majoritet av den finska borgarklassen det som en garanti för dess egna privilegier. Det var efter ryska marsupproret 1917, som borgarklassen på allvar började tänka att den kanske bättre kunde säkra sina klassprivilegier som oavhängig av det revolutionära Ryssland. Men så länge som borgarklassen inte hade någon som helst egen apparat kunde den inte riskera en brytning med Kerenskijregimen. Tvärtom, denna regim användes med stor framgång mot den finska arbetarrörelsen, t ex för att upplösa det finska parlamentet (som hade SDP-majoritet) sommaren 1917. Det var först efter bolsjevikrevolutionen som hela bourgeoisien effektivt förenade sig bakom en ny ultranationalistisk kurs och började tala högt om "självständighet" samt sprida hysteriskt och rasistiskt "rysshät" som blev måttstocken för den finska "patriotismen" i 25 år framåt.

Med denna chauvinistiska hets och detta högljudda tal om ”frihetskamp” mot ryssar och deras allierade i Finland lyckades man mobilisera stora delar av mellanskikt och småbönder. (speciellt i norr) mot arbetarrörelsen just i de kritiska månaderna före inbördeskriget.

Socialdemokraterna blir nationalister

SDP hade naturligtvis helt rätt då det från första början kämpade mot den tsaristiska integrationspolitiken och polisväldet och stödde kampen för nationell frigörelse (länge som den enda betydande kraften), men i denna process gjorde den det klassiska felet, som ofta hotar de förtryckta folkens arbetarrörelser. Det försvarade nämligen inte bara den nationella frigörelsen utan började också själv absorbera element från den nationalistiska ideologin. I praktiken innebar detta ofta en vacklande attityd till delar av borgarklassen och spridande av illusioner om den. Det ledde också till att partiet inte i någon större utsträckning utvecklade ett konsekvent samarbete med ryska revolutionärer eller med vänsterelement i internationalen och att man inte tillräckligt avslöjade den borgerliga nationalismens roll för massorna.

Denna brist fick sedan ödesdigra följder i sanningens stund. De element i SDP som själva blev uttalade nationalister deltog ännu 1917, i mitten av en förrevolutionär kris, i en koalitionsregering med delar av bourgeoisin, och t o m de som tog avstånd från nationalistiska idéer förstod inte deras kontrarevolutionära roll. Just därför att skillnaden mellan de ryska arbetarna och tsarväldet inte var tillräckligt klargjord för massorna lyckades borgarklassen efter sin ”nationalistiska vändning” stämpla de finska arbetarna som ”urfiendens bundsförvanter” när de ville förhandla med bolsjevikregeringen för självständighetsdeklarationen i hösten 1917 och fraterniserade med revolutionära ryska soldater i landet.

En annan viktig faktor för explosionen 1917-18 var jordfrågan på den finska landsbygden. Där var egendomsförhållandena ännu till stor del halv-feodala och ingen borgerlig revolution hade rubbat dem. Det fanns flera olika typer av halvfeodal utsugning. Den härskande klassen i den finska landsbygden var (förutom brukspatroner) den rika jordägande självständiga bondeklassen, men här och där existerade det fortfarande också gamla adelsgårdar.

Dessa grupper satt på skuldrorna av en betydligt större grupp, den icke jordägande befolkningen, som huvudsakligen var sammansatt av tre grupper: torparna, backstugusittarna och lantarbetarna.

Torparna förvaltade sina jordbitar, men ägde dem inte. Jorden ägdes av rikebönder (eller adelsmän) och torparna betalade hyran dels i arbete, dels i produkter. Jordägaren kunde säga upp kontrakten när han ville och ta jorden för eget bruk.

Backstugusittarna ägde bara sina bostäder men ingen jord och arbetade för jordägarna.

De egentliga lantarbetarna hade vanligen ingen egen bostad utan bodde i bondgårdar och arbetade där med ytterst små löner och obegränsad arbetstid. Dessa grupper representerade vid sekelskiftet nära 70 procent av landsbygdsbefolkningen och deras läge fick en ganska avgörande betydelse för klasskampen i Finland efter sekelskiftet.

Ännu i början av 1800-talet var torparnas läge tämligen säkert, men då jordens och speciellt skogarnas värde började stiga kraftigt med den spirande pappers- och träförädlingsindustrins uppkomst mot seklets slut, började jordägarna allt oftare säga upp kontrakt och jaga bort sina torpare.

Också hyrorna blev allt högre. Förutom de helt omåttliga ”arbetshyrorna” började man också mer och mer kräva penninghyror och olika produkter. Klasskonflikterna skärptes snabbt och torparnas växande motstånd mot jordägarnas tyranni ledde till stora vräkningar.

Text i Laukko adelsgård vräkte den lokala baronen flera hundra torpare från "sin" jord med hjälp av kosacktrupper 1906-07.

Också backstugusittarna radikaliserades allt snabbare, speciellt efter revolutionsåren 1905-06, och började kämpa för högre löner och kortare arbetstider och i sista hand för att få den jord de själva brukade. "Drängarnas och pigornas" strömning till arbetarrörelsen började.

Lantarbetare och torpare bildar röda garden

Efter flera fridsammare år exploderade jordfrågan igen efter ryska marsrevolutionen 1917. Torparna började röra på sig i massor för att driva igenom frigörelsen från jordägarväldet och lantarbetarna började kämpa för åttatimmarsdagen. Under våren skakade massiva och ofta våldsamma lantarbetarstrejker landet och delsegrar i dessa bara mångdubblade landsbygdsproletariatets kamplust.

Under sommaren fortsatte våldsamma konflikter och under hösten började torparna och lantarbetarna bilda röda garden på landsbygden. Under storstrejken i november kom det på flera ställen till avrättningar av de mest hatade utsugarna och i januari anslöt sig större delen av torparna, lantarbetarna och backstugusittarna i söder till revolutionen, medan i landets norra delar religiösa traditioner och borgarnas nationalistiska knep, "frihetskriget mot ryssarna", hindrade huvuddelen av landsbygdens förtryckta att ta till vapen på samma sida som sina klassbröder i den revolutionära södern.

Stadsproletariatet var procentuellt en mycket liten klass i det överväldigande agrara Finland, men de spelade en mycket viktig politisk roll efter sekelskiftet. Från 1899 började de finska arbetarna organisera sig politiskt i socialdemokratins led och 1905-06 fick de sina första revolutionära erfarenheter i massiva generalstrejker och våldsamma konflikter med tsarväldets chocktrupper (kosacker). I Helsingfors deltog finska rödgardister (det fanns röda garden också 1905-06) i ryska soldaternas uppror i Sveaborg sommaren 1906 och kort därefter råkade de röda garderna in i de första väpnade sammandrabbningarna med det inhemska borgerskapets väpnade band. (studentgarden).

Dubbelmakten växer upp

1917 gick den finska arbetarklassen till nya stora strider starkare och beslutsammare än någonsin tidigare. Omedelbart efter marsrevolutionen satte arbetarmassorna sig i rörelse. Tsarväldets representanter fängslades överallt och gatorna fylldes dag efter dag med arbetare som gick från demonstration till demonstration och från stormöte till stormöte.

Eftersom den finska borgarklassen nästan inte hade någonting att sätta i tsarpolisens och arméns ställe, uppstod det ett tomrum, där ordningsmakten i större städer hamnade i arbetarnas händer, men där dubbelmakten började växa upp snabbt då borgarna började bygga sina skyddskåror.

Arbetarkampens explosiva uppsving kan bäst skildras med hjälp av kalla siffror. De visar att fackföreningarnas medlemsantal fyrdubblades från 40 000 till 160 000 under 1917. I de ungefär 500 strejker som utkämpades under detta år, deltog ungefär 140 000 arbetare eller nästan fem gånger fler än någonsin tidigare (bortsett från 1905-06). Praktiskt taget varje industriarbetare gick i strejk 1917.

Denna kampvilja hade dock en ganska speciell karaktär. Naturligtvis var arbetsförhållandena (text arbetsdagens längd) mycket viktiga saker i kampen och text de 40 000 metallarbetarna utkämpade i april en framgångsrik strejk för åttatimmarsdagen, men i allmänhet var det inte så mycket ett direkt resultat av förhållandena i produktionen (för att inte tala om medveten kamp om kontrollen och makten i produktionen) att de finska arbetarna gick till barrikader och inbördeskrig 1917-18.

Det var mycket mer ett resultat av vissa allmänna konjunkturella faktorer. Bland dessa kan man nämna krigssituationen, och dess effekt på arbetarklassens sammansättning och medvetenhet, livsmedelsbristen och spekulatjonen med livsmedel, revolutionen i Ryssland och ryska revolutionära soldaters närvaro samt förlusten av de parlamentariska illusionerna, speciellt efter parlamentsupplösningen i juli och nederlaget vid nyvalet

Ett nytt arbetaravantgarde

Krigssituationen hade skapat stora öppningar för finska krigsmaterial-industrier och därtill organiserade den ryska armén stora befästnings- och vallarbeten i finska kustområden. Dessa aktiviteter sög snabbt ung och rörlig arbetskraft till industrierna. Denna arbetskraft var inte van vid det stelnade och rutinmässiga funktionssätt som ofta var så typiskt för fackföreningarna och SDP och den kom ofta i kontakt med ryska revolutionära soldater och arbetare. Därför var den mycket mer redo än de äldre arbetarna till direkt aktion och våldsamma kampformer. Man kan i viss mån säga att ett kampvilligt nytt ungt arbetar-avantgarde växte fram i Finland åren 1914-17.

Dessutom var vinsterna i krigsindustrin mycket stora och all slags svarta börs-handel blomstrade. Arbetarna var mycket förbittrade när de såg dessa ”krigsgulaschen” samla miljonvinster och jämförde dem med sina egna förhållanden. Men den mest explosiva påverkan fick svarta börs-handeln och spekulatjonen i livsmedelsfrågan. Under våren 1917 blev det klart att spekulanterna gömde stora lager av livsmedel i hopp om prishöjningar samtidigt som landet led av hungersnöd.

Detta ledde under sommaren till hårda hungerkravaller i städer och massorna började mer och mer ta livsmedelsfrågan i egna händer genom expropriationer av livsmedelslagren. Alla dessa faktorer tillsammans blev en verklig krutdurk och den gnista som fick den att explodera var den ömsesidiga beväpningen ochorstrejken i november.

Därefter gällde det liv eller död.

Arbetare står mot borgare – Röda mot vita

Det finska borgarskapet var ytterst dåligt förberett på den förändring i styrkeförhållandena mellan klasserna som kom med marsrevolutionen 1917.

Det hade varken en armé eller en betydande polismakt utanför tsarväldets apparater.

Borgarskapets politiska skiljelinjer var delvis baserade på gamla språkliga motsättningar (finsktalande kontra svensktalande) och delvis på attityder mot russifieringspolitiken (eftergiftsmän, passiva motståndsmän och aktiva motståndsmän), men i varje fall var det ganska splittrat.

Denna situation var ytterst allvarlig för borgarklassen som helhet och den var tvungen att snabbt övervinna sina politiska och tekniska svårigheter för att kunna stoppa ”den röda faran”.

Borgarna beväpnar sig

Detta arbete börjades från den tekniska sidan. Under sommaren och hösten började man träna och beväpna ”skyddskårer” som ofta först maskerades till ”frikårer”. Under hösten började också den fraktion av borgarklassen som hade stött motståndet orientera sig alltmer medvetet mot det kejserliga Tyskland (dit man redan i början av kriget hade sänt ett par tusen frivilliga ”jägare” som fick militärträning och deltog i strider) och bad om direkt militärhjälp från Berlin.

Dessa kontakter ledde senare till ett resultat som fick en mycket avgörande betydelse för

inbördeskrigets gång. Samtidigt började det också strömma exilofficerare från tsararmén till Finland, och till stor del med deras hjälp organiserade bourgeoisin en omfattande militär-träningscentral för den kommande vita armén i Österbotten. Under storstrejken i november var denna armé ännu inte tillräckligt militärt redo, men redan i januari började den på flera ställen testa de rödas krafter genom att avvärja arbetare och revolutionära ryska enheter. I slutet av januari öppnade den sedan öppet krig.

Klassarbetets sista band

Den andra sidan i borgarklassens förberedelser för inbördeskriget var dess politiska enande. Ännu under sommaren 1917 var splittringen ganska stor, de s k aktivisterna och en del av agrarförbundet röstade med vänstermajoriteten i parlamentet för den s k makt-lagen, som i teorin satte den ”högsta makten” i Finland i det finska parlamentets händer, men då Kerenskijregimen svarade genom att upplösa parlamentet accepterade hela bourgeoisin beslutet och SDP blev ensamt (och led ett knappt nederlag i nyvalet i oktober). Denna upplösning upplöste också klassarbetets sista synliga band, den koalitions-senat (finska autonoma regeringen) som hade bildats under våren av höger-element i SDP och av vissa borgerliga partier.

Den hade förgäves försökt hålla massrörelsen tillbaka och nu fick integrationslinjen ge vika för konfrontationslinjen.

Man valde en helt borgerlig senat och under hösten började man mer och mer tala om en ”stark statsmakt” som skulle ”stoppa anarkin”. Det behövdes dock ännu bolsjevikrevolutionen och storstrejken i november innan bourgeoisin helt kunde enas om en strategi som pekade rakt mot ett inbördeskrig. Dessa händelser hade alltså i viss mån samma effekt som marsvalet 1973 i Chile.

Borgarklassen enades bakom en senat ledd av en ultrareaktionär junkertyp, P. Svinhufvud, som fick i uppdrag att deklarerat ”självständigheten” och återupprätta den ”samhälleliga ordningen”. Huvudrollen i det sistnämnda uppdraget fick före detta tsargeneralen C-G Mannerheim, som i motsats till tyskvännen Svinhufvud var orienterad mot det anglo-sachsiska imperialistblocket. Det fanns alltså betydande oenighet om den kommande orienteringen inom borgarklassen, men man kunde dock nu enas kring den omedelbara uppgiften — krossandet av arbetarrörelsen.

Arbetarklassens förberedelser för inbördeskriget

Arbetarklassen var organiserad i ett enda massivt klassparti — SDP, samt i fackföreningar. Dessa organisationer var numerärt mycket imponerande och hade skenbart en förkrossande styrka. Inte bara arbetarna utan stora delar av landsbygdens förtryckta var med i organisationer, och det är att märka att SDP som det första arbetarpartiet i världen fick en enkel parlamentsmajoritet 1916 — i ett land som dock tillhörde tsarriket Ryssland!

I fackföreningarna var byråkratiseringen redan långt hunnen, vilket blev klart av det sätt på vilket de försökte hejda arbetarkampen under 1917 (speciellt under metallstrejken) och kanalisera dem till mindre militanta former. SDP var formellt ett ”ortodoxt” marxistiskt parti, men det var ortodoxi à la Kautsky, som gömde en rutinmässig parlamentaristisk politik och fullständig brist, på strategi bakom den marxistiska fraseologin.

Huvudtendensen i händelserna 1917 var en revolutionär dynamik som ledde till allt militantare och våldsammare kampformer och pekade mot en oundviklig och total sammandrabbning av klasserna. I denna rörelse spelade det nya arbetaravantgardet som uppstod under krigsåren en mycket viktig roll. Det gick inte att kanalisera dess aktioner och energi till klassens traditionella organisationer, där det fann mycket litet genklang.

Röda gardena bildas

I partiet fanns det bara en liten grupp av medvetna revolutionärer som hade varit i kontakt med bolsjeviker. Trots detta fann den revolutionära tendensen en organisatorisk yttring — de röda gardena. Denna rörelse växte till stor del upp utanför partiet och var sammansatt av mycket oerfarna och politiskt oskolade element. Dess medvetenhet var ofta mycket spontanistisk och dess aktioner fick ofta överdrivna former (summariska arkebuseringar), men det hade dock en sund instinkt av behovet av beväpning och maktövertagande från borgarklassen som den enda möjliga kursen — och där hade: det tusen gånger rätt mot partiets vänta och se-attityd. Under hösten växte rödgardiströrelsen som en lavin bland vallarbetare, torpare etc och under januari då de vita försökte avvärja de röda gardena och deklarerade skyddskåren som ”den lagliga statsmaktens organ”, förenades de röda gardena till en revolutionär armé.

På samma gång är det naturligtvis nödvändigt att påpeka att en anarkistiskt betonad, ideologiskt oklar militär självorganisering inte kunde fylla hela det tomrum som SDP lämnade. Det var inte samma sak som demokratiskt valda arbetarråd, ledda av ett medvetet revolutionärt parti. Detta blev klart redan i november, då gardena var oförmögna att ta makten utan ett enhetligt ledarskap och ännu klarare blev det under själva inbördeskriget.

Från storstrejk till klasskrig

Den embryonala dubbelmakten som började utvecklas i det politiska tomrummet efter mars 1917, utvecklades via vårens våldsamma strejker, sommarens hungerkravaller och stordemonstrationer till sin högsta punkt i november — efter bolsjevikrevolutionens seger. Massornas energi och kamplust hade nått sin högsta kulminationspunkt. Under en knapp vecka, den 14-19 november var makten de facto i arbetarnas händer under storstrejken som äntligen hade deklarerats.

Lokala strejkkommittéer och röda garden höll situationen i sin hand, avvärjade och fängslade ofta lokala myndigheter samt kontrollerade kommunikationer livsmedelsförsörjning. Bourgeoisin var ännu inte redo för kamp och överraskades helt av den snabbhet och beslutsamhet med vilken massorna gick till aktion.

Vändpunkten

Trots detta blev det våldsamma sammanstötningar i vilka ett trettiotal människor sköts ihjäl. Den formella centrala strejkledningen var den s k arbetarnas revolutionära centralråd som bildats en vecka tidigare. Den kände mycket klarare massornas tryck än partiledningen och därför gav den ofta ytterst revolutionära deklARATIONER, men vacklande element satt också där och därför kom det inte till något avgörande beslut. Under strejkens hetaste dagar gjorde rådet ett formellt beslut om maktövertagande, men drog snart tillbaks det.

Under strejken formulerades i det av tiotusentals demonstranter omringade parlamentet från SDP-gruppens sida i det s k ”vi kräver”- programmet, som borgarna i det läget var tvungna att acceptera. Programmet innehöll bl a åttatimmarsdagen och demokratiseringen av den kommunala rösträtten och det blev sedan en förevändning för strejkledningen att avblåsa strejken den 19 november.

Detta var just den typ av ”lek med revolutionen” som Lenin alltid varnade för. Rödgardisternas vrede och besvikelse var väldig och från denna stund började rörelsen gå tillbaka och initiativet glida över till borgarklassen. Den vita armén började formera sig i Österbotten och i januari flyttade den borgerliga senaten dit. Södra Finland blev de rödas område och i slutet av januari gick de vita gardena till angrepp samtidigt som SDP äntligen var tvunget att ta till självförsvar och delta i maktövertagandet. Den revolutionära regeringen (folksdelegationen) utropades i Helsingfors den 27 januari.

Det röda Finland

Områden där makten föll i de rödas händer bildade en enhetlig zon i södra Finland. Till ytan var den mycket mindre än det vita Finland, men den bestod av landets mest tätbefolkade industriområden, inklusive de fyra största städerna Helsingfors, Åbo, Tammerfors och Viborg). Därför var det röda Finlands materiella läge ganska starkt i jämförelse med det överväldigande agrara vita Finland (vars huvudstad var Vasa), men detta hann inte få någon avgörande betydelse.

Då makten i södern bokstavligen föll i arbetarnas händer, var arbetarorganisationerna tvungna att börja bygga en förvaltningsapparat för en arbetarstat (på samma sätt som Pariskommunens ledarskap var tvunget att skapa en ny typ av stat trots sin motvilja). Detta arbete togs om hand av det socialdemokratiska partiet (förutom några öppna renegater), fackföreningarna och de röda gardena.

De ledande politiska organen blev efter vissa mellanskedan folksdelegationen, som fungerade som revolutionär regering samt arbetarnas huvudråd, som var sammansatt av de röda gardenas och partiorganisationernas (utnämnda) representanter.

Det högsta militära ledarskapet var de röda gardenas generalstab, De viktigaste ledarna i revolutionsregeringen var K Manner (ordförande), Y Sirola, O Kuusinen, E Gylling, E Haapalainen, A Taimi, J Lumivuokko, L Letonmäki och ”senatorsocialisten” O Tokoi. Det högsta militära befälet var i början sammansatt av löjtnanten A Aaltonen och den ryska översten M Svetshnikov som ”specialrådgivare”.

Ledarna ville inte ha socialism

Ledarskapets perspektiv var inte en sovjetrepublik (rådsrepublik) och ett omedelbart påbörjande av det socialistiska uppbygget. Enligt de viktigaste ledarnas mekanistiska, kautskyistiska stadietänkande gällde det på Finlands nuvarande utvecklingsnivå att bygga en parlamentarisk, demokratisk republik, som på något mystiskt sätt skulle vara en arbetarmakt och ha arbetarkontroll över stora delar av industrin. Parlamentet skulle vara det högsta beslutande och lagstadvärdande organet, men arbetarna skulle ha rätt att använda revolutionära medel för att driva sina intressen.

Enligt detta eklektiska tänkande skulle man alltså kunna förena arbetarkontroll med fortsatt kapitalistisk ekonomi och den borgerliga parlamentarismens institutioner med arbetarmaktens organ. Händelsernas logik var dock starkare än centristernas scheman och i praktiken hamnade man i proletariats diktatur — må vara bara i en deformerad form och för en kort period.

De lokala arbetarorganisationerna tog gradvis över alla administrativa funktioner och satte borgarna under hård kontroll. En statsapparat på lokal nivå började bildas av de röda garden som försvars- och ordningsorgan och av SDP:s kommunala organisationer som ”civilförvaltningsorgan”. Denna makt var inte de valda och demokratiska rådets makt, men i alla fall klassens organisationers makt och inte en multiklass ”demokratisk” stat. Den gamla borgerliga byråkratin ställdes åt sidan, domstolarna förändrades till ”arbetarnas revolutionära domstolar” och arbetarna var beväpnade. Utan tvekan höll proletariats diktatur på att bildas i det röda Finland våren 1918.

På produktionssidan vidtog revolutionsregeringen i början ingen omfattande socialisering. Det var främst bankväsendet och vissa andra ”allmännyttiga” sektorer, som leddes direkt av arbetarstatens organ, medan största delen av industrin lämnades i privata händer med den reservationen att den hela tiden borde kontrolleras av arbetarnas organisationer. I praktiken blev det dock så att många av de ledande kapitalisterna flydde eller försökte fly till den vita sidan och många av dem som blev kvar saboterade hänsynslöst produktionen.

Därför hamnade ledningen av fabrikena i allt flera fall direkt i arbetarnas händer. Det var dock inte några egentliga fabriksråd eller -kommittéer som spelade denna roll, utan i de flesta fall fackföreningarna, vilket ledde till konflikter mellan dem och de spontant orienterade avantgardarbetarna. I krigets sista tider leddes redan en stor del av industrin av arbetarna eller deras statsrepresentanter. Regeringen var också under de sista månaderna tvungen att strikt kontrollera och reglera industrin, även om det naturligtvis inte hann utvecklas någon egentlig socialistisk planekonomi.

”Jorden åt den som brukar den”

I jordbruket förklarade man omedelbart alla torpare fria och formulerade ett omfattande jordfördelningsprogram enligt principen ”jorden åt den som brukar den”. Det var alltså samma typ av uppdelning av jorden i småbitar som bolsjevikerna förverkligade i Ryssland, och inte någon direkt övergång till kollektivistiska brukningsformer, men detta måste ses som ett oundvikligt mellanstadium, som garanterade revolutionen torparnas, backstugusittarnas och lantarbetarnas stöd. Varje tvångskollektivisering skulle ha haft förödande följder och ruinerat revolutionen mycket snabbare än vad som skedde. Det var främst i industrin som revolutionens socialistiska karaktär nästan omedelbart började slå igenom.

I utrikespolitiken beslöt sig revolutionsregeringen för att hålla fast vid självständigheten som borgarna hade utropat i december och alltså tills vidare behålla Finland som en separat stat. Men naturligtvis satsade regeringen på ett mycket nära samarbete med och hjälp från sovjetregeringen. Den första mars underskrev revolutionsregeringen ett avtal med sovjetregeringen om mycket nära politiskt och ekonomiskt samarbete, men samtidigt blev man utan den militära hjälp som kunde ha räddat den finska revolutionen, för sovjetregeringen var tvungen att skriva under fredspakten i Brest-Litovsk och kunde därför inte hindra den tyska imperialismens intervention i Finland.

Svenska socialdemokratin sviker

Regeringens diplomati var också ganska aktiv på andra håll och den försökte ivrigt bli internationellt erkänd, men föga överraskande erkände ingen kapitalistisk regering den. Också de illusioner som en del i regeringen hade om ”broderpartiet” SAP:s möjliga hjälp krossades helt. Tvärtom, det strömmade svenska frivilliga till den vita sidan utan några större protester från Brantings sida.

Den militära sidan av det röda Finland var kanske en av dess svagaste länkar trots den offervilja och det mod som arbetare och torpare visade i de röda gardenas led. Då det inte funnits någon finsk militär, var de röda soldaterna nästan helt otränade (bara under hösten hade de röda gardenas fått litet träning i vapenbruk). Samma sak kan naturligtvis sägas om den vita armén, men den fick mycket snabbt både ryska och svenska, och senare tyska och i Tyskland tränade finska) officerare, som kände både konsten att leda och konsten att träna.

Den röda armén däremot saknade nästan helt kompetent befäl. Det fanns ett fåtal ryska och finska (från ryska armén) officerare, men redan på kompaninivå var befälet oftast hundra procentiga amatörer. Därtill fanns det ofta en mycket spontant och odisciplinerad atmosfär i de röda enheterna. Man ville inte underordna sig någon och gjorde ofta vad man ville. Efter de första nederlagen kom det ofta till svåra auktoritetskriser, och då kompani- chefen i de flesta fallen valdes av manskapet, blev det otaliga avskedanden och nyval.

Trots allt detta kan man säga att armén höll ganska bra ihop, ända till de sista striderna, och kampen skapade många skickliga och ansvarsmedvetna militärledare. Under krigets sista veckor tog också allt flera arbetarkvinnor till vapen vid sidan av de manliga rödgardisterna och hundratals av dem stupade i de sista bittra striderna. Också många av de ryska enheter som ännu var i landet deltog i striden vid sidan av sina finska klassbröder,

och nästan alla av dem som hamnade i de vitas händer fick betala med sina liv för denna internationalism i handling. Vid krigets början fick de vita nästan utan kamp hela norra Finland och kuvade snabbt det sporadiska motståndet där. Det röda ledarskapet försökte aldrig organisera gerilla-aktivitet bakom den vita fronten, vilket var ett stort misstag. I fronten som gick genom landet från väst till öst norr om Tammerfors, Lahti och Viborg, hade de röda i början en betydligt större mängd manskap (ungefär 40 000 mot 20 000-30 000) medan de vita hade bättre vapen och ledarskap. Under februari och mars försökte de röda på flera ställen av fronten att bryta igenom. De kunde i några ställen stöta de vita trupperna litet norrut, men till något genombrott kom det inte och den strategiska järnvägs-linjen tvärs över landet förblev i de vitas händer.

Efter dessa misslyckade röda angrepp började initiativet långsamt gå över till de vita, som snabbt kunde öka manskapet genom tvångsrekryteringar och delvis med frivillig rekrytering av småbönder som lurades med hjälp av ”frihetskrigs”-myten. I slutet av kriget hade båda sidor ungefär 70 000 man i vapen.

Det vita motangreppets största tyngd riktades mot den traditionellt starkt röda industri-staden Tammerfors, som efter flera veckors långa, otroligt blodiga och förödande strider föll i den vita arméns händer den 6 april — nästan helt lagd i ruiner. Förlusten av Tammerfors påverkade de rödas kampmoral ganska starkt, men som sådant var det inte något avgörande nederlag. Samtidigt hade det dock på ett annat håll hänt någonting som var avgörande.

Tyskarna — en bajonett i de rödas rygg

De vita hade i början av mars äntligen fått ett löfte om intervention från Berlin. I slutet av mars sändes tyska trupper till Åland och den tredje april stötte tyskarna en bajonett i det röda Finlands rygg genom landstigningen av en division tyska trupper i Hangö.

Nio dagar senare stormade de tyska trupperna Helsingfors med hjälp av de vita, som efter lång underjordiskt sabotage nu kröp fram ur sina råtthål.

Därmed var kriget militärt avgjort. Den röda regeringen flyttade hastigt till Viborg, och nu blev det bara en fråga om man skulle lyckas rädda kärnan av den röda armén. Största delen av trupperna i östra Finland lyckades retirera till Sovjetryssland, medan de röda enheter som försökte retirera från västra Finland stoppades vid Lahti av de tyska trupperna som raskt hade marscherat norrut. Dessa röda trupper var tvungna att kapitulera den sista april och marschera till koncentrationslägren i Lahti — på arbetarnas internationella kampdag.

Revolutionsregeringen flydde i sista stund sjövägen från Viborg till Petrograd och den 16 maj tågade ”den vite generalen” Mannerheim med sina trupper till Helsingfors längs gator kantade av viftande och hurrande borgardamer. Den hundra dagar korta sagan om det röda Finland var slut. Nu gick man över till det vita Finlands vardag med dess obeskrivliga färd för arbetarklassen.

Den vita terrorn dödar 30 000 arbetare

De som har följt med i händelserna i Indonesien 1965 eller i Chile 1973 kan få en viss aning om händelserna och atmosfären i Finland våren och sommaren 1918. De härskande klassernas vrede mot de ”lägre människor” som hade vågat lyfta handen mot sina förtryckare kände inga gränser.

Omedelbart i den vita arméns fotspår kom överallt de professionella bödlarna, som tillsammans med de lokala makthavarna började den vita terrorn. De retirerande desperata röda trupperna hade här och där före avmarschen gjort sig av med de mest hatade lokala borgarna, storbönderna eller vita agenterna, men det som följde efter de vitas ankomst var

ett kallt bestialiskt mördande utan någon som helst dom och utan något som helst annat motiv än att slå ned hela klassen.

30 000 finska arbetare dödas

Överallt kom det först till summariska arkebuseringar utan någon som helst dom, och sedan bildade man sk krigsdomstolar av de mest blodtörstiga elementen och började dela ut dödsdomar. De som inte omedelbart sköts skickades till koncentrationslägren, där sjukdomar och svält snabbt fick leden att glesna. Ungefär 30 000 finska arbetare (också talrika kvinnor och unga flickor och pojkar) sköts eller dog i koncentrationslägren och 80 000 fick leva i dessa läger en sommar som inte skulle kunna glömmas på hundra år.

Arbetarrörelsen illegaliserades naturligtvis, och alla de delsegrar som arbetarna hade vunnit under 1916-17 tillintetgjordes. Massvräkningar av de rödas familjer från deras bostäder och jordbitar följde och enligt avtalet med tyskarna planerade de vita ledarna att sända tusentals finska arbetare till slavarbete i Tysklands kaliumgruvor. Efter våren 1918 blev de beväpnade "skydds- kårerna" på 100 000 man ett permanent element i det finska samhället ända till 1944. Meningen var med andra ord att "slå socialismen så hårt att den inte reser sig på hundra år", men naturligtvis blev det bara en avsikt och vändningen kom snabbare än någon kunde vänta - tack vare det finska borgerliga ledarskapets kortsynthet.

Sprickor inom borgarklassen

Snart efter den vita segern började det uppstå sprickor i borgarklassens led. Skiljaktigheterna gällde egentligen inte så mycket attityden till Sovjetryssland eller repressionen mot arbetarna utan alternativen monarki kontra republik och Tyskland kontra ententemakterna. Kampen inom borgarklassen ledde till att den tyskvänliga och monarkistiska fraktionen vann. Man valde en tysk kung för Finland i oktober 1918. Det var hertig Friedrich Karl, som var släkt med Vilhelm. På samma gång underskrevs ett fördrag som i praktiken gjorde Finland till Tysklands vasallstat.

Detta var i viss mån lyckligt därför att då denna politik snart ledde till en oundviklig återvändsgränd genom det tyska kejsardörets fall i november, hamnade den finska bourgeoisin i en svår situation. Inte bara borgarfruarnas uppoffrande insamling av linneförråd till kungafamiljen gick om intet, utan borgarklassen var också tvungen att retirera från den mest extrema repressionen och delvis öppna koncentrationslägrens portar.

Monarkistfraktionens ledare Svinhufvud var tvungen att ge vika för den ententevänliga "vite generalen" Mannerheim, som efter att mödosamt ha återvunnit västmakternas förtroende skickligt försökte manövrera för att dra med Finland i interventionskrigen mot Sovjetryssland. Men då dessa planer inte ledde till de väntade resultaten, kom den liberala och republikanska fraktionen av borgarklassen åter i centrum och Finland utropades sommaren 1919 till en borgerligt demokratisk republik — visserligen med mycket represiva inslag, men dock en "demokrati" med vissa öppningar för arbetarklassens fortsatta kamp.

Nederlagets lärdomar

Som sagt förorsakades den finska revolutionens nederlag både av objektiva och subjektiva faktorer.

De förstnämnda får inte undervärderas. Man behöver bara föreställa sig att revolutionen skulle ha börjat ett år senare då tyska kejsarriket redan låg i ruiner och även Sovjetryssland (trots interventionerna) redan var starkare. Men börjar man leka med tankar kan man lika väl fråga varför revolutionen inte började två månader tidigare, och det är här som de subjektiva svagheter kommer in i bilden.

Det är motiverat att kort summera de viktigaste av dem här, samt litet jämföra dem med

den chilenska folkfrontens teori och praktik före kuppen.

- a. Den blinda tron på parlamentarismen och på borgarklassens goda vilja eller oförmåga att angripa. Det var med andra ord illusionen om ”den fredliga vägen” till socialismen, som både i Finland och Chile kostade strömmar av blod.
- b. Avsaknaden av en revolutionär socialistisk strategi och ett program (övergångsprogrammet) och tron på ”tvåstadieteorin”. Här är parallellen mellan Finland 1918 och Chile 1973 mycket tydlig.
- c. Avsaknaden av internationalism och antagandet av nationalistiska illusioner. Liksom folkfronten i Chile hyllade SDP i Finland ”patriotiska borgare” och vägrade att lära av de utländska revolutionärernas erfarenheter.
- d. Avsaknaden av proletariatets demokratiska maktorgan (råd) under revolutionen. I Chile kunde cordones industriales ha utvecklats till sådana utan Unidad Populares kriminella attityd till dem, medan de röda gardena i Finland knappast spelade samma roll och SDP var blint och dövt för hela problematiken.
- e. Som sista punkt kommer den faktor som sammanbinder alla de andra: Det saknades ett revolutionärt kommunistiskt parti med demokratiskt centraliserad struktur och klar bild av den revolutionära situationens krav. I Finland (eller egentligen i Sovjetryssland) grundade man en kärna till ett sådant parti hösten 1918 men den degenererade snabbt med själva den ryska revolutionens degenerering och i historiens senare skeden har såväl det (SKP) som dess broderpartier i Chile och andra länder visat sin fullständiga oförmåga att formulera en revolutionär politik och använda historiska situationer när de kommer.

Ser man denna historiska oförmåga upprepa sig i land efter land i tämligen likadana former, blir man medveten om att problemet är globalt och att den mest fruktbara synvinkeln för revolutionära militanter i olika länder för att undersöka de gångna nederlagen är att från dessa negativa exempel försöka finna ett positivt globalt svar på den internationella revolutionens problematik i dag: En internationell strategi baserad på alla länders erfarenhet och en revolutionär international

Lästips – mer om finska klasskriget på marxistarkivet:

[Revolutionen i Finland 1918](#) av Jens-Hugo Nyberg (artikel)

[Finlands röda garden. En bok om klasskriget 1918](#) av Carsten Palmær och Raimo Mankinen

[Skärans och hammarens väg](#) av Arvo Touminen (minnen av f d finsk kommunistledare)

[Om finska revolutionen 1918](#) – utdrag ur Victor Serges ”År ett av den ryska revolutionen”